

Keuze van een secundaire school in de steden Antwerpen en Gent: factoren die de afstand tussen thuis en school beïnvloeden

Simon Boone, Jef Vlegels en Dimokritos Kavadias*

I. Inleiding

Vrije schoolkeuze is een van de belangrijkste principes in de Belgische onderwijswetgeving (VAN PETEGEM en IMBRECHT, 2012). Artikel 24 van de Belgische Grondwet stelt dat de gemeenschap de keuzevrijheid van de ouders waarborgt. Daarmee wordt in de eerste plaats bedoeld dat ouders het recht hebben te kiezen voor een school die aansluit bij hun filosofische of levensbeschouwelijke principes. In de praktijk impliceert dit vooral een keuzevrijheid tussen een officiële en een confessionele school. Naast deze “passieve” vrijheid van onderwijs, impliceert artikel 24 ook een “actieve” vrijheid. Dit houdt in dat elke natuurlijke persoon of rechtspersoon het recht heeft onderwijs in te richten. Hierdoor bestaat er – zeker in stedelijke contexten – een scala aan keuzemogelijkheden voor ouders. Bovendien hebben de meeste scholen tegenwoordig een eigen pedagogisch project waarmee ze zich naar ouders toe profileren (VAN PETEGEM en IMBRECHT, 2012). Ouders staan dus bij elke transitie in de schoolloopbaan van hun kind voor de keuze van een school.

De keuze van ouders voor een bepaalde school kan belangrijke gevolgen hebben voor de verdere schoolloopbaan van het kind. Uit internationaal vergelijkend onderzoek blijkt immers telkens opnieuw dat er heel grote prestatieverschillen bestaan tussen secundaire scholen in Vlaanderen (JACOBS *et al.*, 2009; OECD, 2017). Deze verschillen zouden onder meer te wijten zijn aan de sociaal-etnische segregatie die ontstaat door de quasimarktwerking als gevolg van een (te) vrije schoolkeuze (OECD, 2017).

Het belang dat in het Vlaamse onderwijsstelsel gehecht wordt aan vrije schoolkeuze staat in schril contrast met de beperkte wetenschappelijke aandacht voor ouderlijke schoolkeuze. Dit is des te merkwaardig, gegeven de vaststelling dat wetenschappers ervan uit lijken te gaan dat keuzeprocessen mee aan de basis liggen van prestatieverschillen tussen scholen. Het ondertussen bijna 20 jaar oude onderzoek van CRETEN, DOUTERLUNGNE, VERHAEGHE en DE VOS (2000) geldt nog steeds als het meest diepgravende onderzoek naar motieven van ouders voor de keuze van een basis- en secundaire school. Sindsdien is er ons, buiten het OBPWO-onderzoek van BOONE en VAN HOUTTE (2010) over sociale ongelijkheid bij overgang van basis- naar secundair onderwijs waarin schoolkeuze slechts zijdelings aan bod komt, geen meer recent Vlaams onderzoek over schoolkeuze bekend. De focus van onderzoek over de overgang van basis- naar secundair onderwijs ligt doorgaans op de determinanten van *studiekeuze* eerder dan op processen en determinanten van *schoolkeuze*.

Het onderzoek van CRETEN en collega's (2000) toonde aan dat er belangrijke kwalitatieve verschillen zijn tussen de keuze voor een basisschool en de keuze voor een secundaire school. Zo verloopt de keuze voor een basisschool intuïtiever en op basis van een vrij beperkte hoeveelheid informatie, terwijl de keuze voor een secundaire school veel intentioneler en doordachter is. Drie keuzemotieven bleken van doorslaggevend belang voor de keuze van een secundaire school, met name de gepercipieerde kwaliteit, het onderwijsnet en de afstand tot en/of bereikbaarheid van de school. Wat betreft de gepercipieerde kwaliteit speelt vooral de inschatting of een secundaire school een goede voorbereiding op hogere studies biedt. Daarnaast vermeldden ouders de aandacht voor sociale vorming en de “goede reputatie” van een school. Verder hechten ouders ook belang aan het onderwijsnet, hetgeen tevens in het verlengde ligt van de levensbeschouwing van de ouders. Tot slot werd de afstand en/of bereikbaarheid van de school vermeld als

* Simon BOONE is postdoctoraal onderzoeker verbonden aan de vakgroep sociologie van de Vrije Universiteit Brussel; Jef VLEGELS is postdoctoraal onderzoeker verbonden aan de Research Unit Data & Policy van de Vrije Universiteit Brussel; Dimokritos KAVADIAS is professor verbonden aan de vakgroep politieke wetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel.

een belangrijke factor. Eerder onderzoek in het Verenigd Koninkrijk suggereerde mogelijke verschillen volgens sociale klasse in de afstand die ouders bereid zijn af te leggen tussen hun woonplaats en de secundaire school van hun keuze (BALL, BOWE en GEWIRTZ, 1995). Ouders, die sociologisch gezien behoren tot de arbeidersklasse, zouden meer geneigd zijn om te kiezen voor scholen in de nabije omgeving van hun woonplaats dan ouders uit de middenklasse. Middenklassenouders nemen daarentegen doorgaans meer scholen in overweging en zien de afstand tussen hun woonplaats en de school minder als een belemmering dan ouders uit de arbeidersklasse. Eerstgenoemden lijken dus meer voordeel te halen uit de mogelijkheid van vrij te kunnen kiezen voor een school dan ouders die arbeidersjobs uitoefenen.

De huidige bijdrage gaat na of er ook in de Vlaamse context een verband bestaat tussen de socialeklasseachtergrond van ouders en de afstand die ze bereid zijn af te leggen tussen de woonplaats en de secundaire school van keuze. We nemen naast de socialeklasseachtergrond ook de etnische achtergrond van ouders in rekening, aangezien we weten dat er in Vlaanderen grote verschillen zijn in onderwijsuitkomsten tussen leerlingen met en zonder migratieachtergrond (JACOBS *et al.*, 2009). We maken hiervoor gebruik van unieke data die recent werden verzameld in het kader van een grootschalig interuniversitair onderzoeksproject dat tot doel had school- en studiekeuze bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs te bestuderen in de steden Antwerpen en Gent.

II. Schoolkeuze in een breder, internationaal perspectief

In heel wat Westerse landen heeft men de voorbije decennia gekozen voor een onderwijsbeleid dat vrije schoolkeuze mogelijk maakt (OECD, 2017). De idee achter deze beleidskeuze was dat scholen op die manier zouden moeten concurreren met elkaar voor het aantrekken van leerlingen, hetgeen zou leiden tot innovatie, het experimenteren met nieuwe pedagogische methodes en finaal een betere onderwijskwaliteit. Bovendien zou de vrije keuze ervoor moeten zorgen dat leerlingen terechtkomen in de scholen die het best bij hun noden aansluiten (OECD, 2017). Critici beweren daarentegen dat de invoering van schoolkeuze leidt tot het stimuleren van quasimarktprocessen waar mensen met meer informatie en middelen een betere dienst kunnen verkrijgen. Meer begoede ouders zouden vaker kiezen voor reputatiescholen (in de Angelsaksische context zijn dat vaker privéscholen dan publieke scholen), hetgeen zou leiden tot schoolsystemen die gesegregeerd zijn volgens sociaal-economische of sociaal-etnische lijnen (ELCHARDUS *et al.*, 2013; OECD, 2017). Dit debat heeft heel wat onderzoekers aangezet tot het diepgaand bestuderen van de motieven voor schoolkeuze en de relatie tussen

de socialeklasseachtergrond van ouders en schoolkeuze (zie o.m. BALL, BOWE en GEWIRTZ, 1995; BALL, BOWE en GEWIRTZ, 1996; REAY en LUCEY, 2003; BELL, 2007; GABAY-EGOZI, 2016; OECD, 2017).

De motieven voor de keuze van een school blijken in alle landen min of meer dezelfde te zijn. Uit het PISA-onderzoek van 2015 blijkt dat ouders die voor de keuze van een school staan, rekening houden met de kwaliteit van de school, het pedagogisch project van de school, de afstand tussen thuis en school en – afhankelijk van het onderwijssysteem – de kostprijs van een school (OECD, 2017). Deze motieven voor keuze stemmen overeen met wat CRETEN en collega's (2000) vaststelden in hun studie over schoolkeuze in Vlaanderen, met dat verschil dat overwegingen van financiële aard in het Vlaamse systeem een kleinere rol blijken te spelen voor ouders. Dit laatste is uiteraard weinig verwonderenswaardig aangezien gesubsidieerde scholen geen inschrijvingsgelden mogen vragen en echte privéscholen een zeer marginaal verschijnsel zijn in Vlaanderen. Het onderzoek naar de redenen voor schoolkeuze toont alvast duidelijk aan dat aan schoolkeuze een erg complex beslissingsproces voorafgaat binnen gezinnen waarin verschillende factoren tegen elkaar worden afgewogen.

Naast dit onderzoek over de motieven voor schoolkeuze bestaat er ook een onderzoekstraditie die meer specifiek de relatie tussen de socialeklasseachtergrond van ouders en processen van schoolkeuze bestudeert (zie bv. BALL, BOWE en GEWIRTZ, 1995; BALL, BOWE en GEWIRTZ, 1996; REAY en LUCEY, 2003; GABAY-EGOZI, 2016). Deze studies beperken zich doorgaans tot het bestuderen van schoolkeuze in een duidelijk afgebakende, stedelijke context en maken gebruik van kwalitatieve onderzoeksmethoden. Ze tonen in de eerste plaats aan hoe de voorkeuren van ouders voor scholen verschillen naargelang hun sociale achtergrond. Net als in het onderzoek dat zich richt op de meer algemeen in de bevolking geldende motieven voor schoolkeuze, blijkt uit dit type onderzoek dat ouders rekening houden met de gepercipieerde kwaliteit van een school, het "klimaat" dat heerst op de school en de afstand naar de school. De manier waarop ouders deze overwegingen meenemen in hun beslissingsproces en het belang dat ze hechten aan deze verschillende facetten van scholen in hun uiteindelijke keuze, verschilt echter naargelang de sociale achtergrond. Een van de opvallende vaststellingen in het onderzoek van BALL *et al.* (1995) is de voorkeur voor lokale scholen, dat wil zeggen scholen in de buurt, bij ouders uit de *working class*. Deze ouders lijken een soort angst te hebben om hun kind naar een school te sturen in een verder afgelegen deel van de stad. Bovendien blijkt de organisatie van het gezinsleven en de combinatie werk-gezin voor sommige van deze ouders een rem te zetten op de mogelijkheid om een verder afgelegen school te overwegen. Bij ouders die men tot de middenklasse kan rekenen, ziet men daarentegen eerder dat het gezins- en of werklevensindien nodig

wordt aangepast om ervoor te zorgen dat de dagelijkse verplaatsing tussen thuis en school kan plaatsvinden.

De resultaten van dit Brits onderzoek zijn echter niet zonder meer te veralgemenen naar andere contexten. Het onderzoek van GABAY-EGOZI (2016) toont aan dat de relatie tussen de socialeklasseachtergrond van ouders en de rol van de afstand tussen thuis en school in het schoolkeuzeproces erg contextspecifiek is. In haar studie over de schoolkeuze van middenklasse en arbeidersklasse ouders in Tel Aviv, kort na de invoering van een schoolkeuzeprogramma in de stad, stelde zij vast dat middenklassenouders bij uitstek een voorkeur hadden voor scholen in de nabije buurt van hun woonplaats. De verklaring hiervoor ligt volgens haar in de zeer sterke sociaal-etnische segregatie tussen buurten in de stad, hetgeen ervoor zorgt dat middenklassenouders zeer weinig baat denken te hebben bij het kiezen van een school buiten de buurt.

III. Afstand tussen thuis en school in een stedelijke context in Vlaanderen

De resultaten van de hierboven geschetste buitenlandse studies zijn onder meer omwille van de specifieke context waarop ze betrekking hebben – het gaat om keuzesystemen die recent zijn ingevoerd of uitgebreid – niet zomaar over te plaatsen op de Vlaamse context. Vrije schoolkeuze is in Vlaanderen geen recent gegeven. Voor de meeste ouders is de vrije keuze van een school een realiteit die ze zelf hebben meegemaakt gedurende hun eigen schoolloopbaan. Men kan dan ook verwachten dat ouders zich elk op hun manier strategisch voorbereiden op de keuze die hen wacht.

Een aantal evoluties die zich recent hebben gemanifesteerd in Vlaamse steden in verband met de schoolkeuzeproblematiek, maken het onderzoeken van schoolkeuze in relatie tot de sociale en etnische achtergrond van ouders extra relevant. Ten eerste is er het fenomeen van de kamperende ouders dat sinds 2006 geregeld media-aandacht krijgt (*Het Nieuwsblad*, 27 februari 2017). Het gaat om ouders die, om zeker te zijn van de inschrijving van hun kind in de school van hun keuze, kamperen voor de schoolpoort om zich zo tijdig te kunnen inschrijven en andere ouders vooraf te zijn. Dit verschijnsel wijst in de eerste plaats op het feit dat sommige scholen zeer populair zijn bij bepaalde groepen ouders. Ten tweede, is er in de meeste Vlaamse steden een zekere capaciteitsdruk die te maken heeft met een beperkte babyboom in de cohortes die op het punt staan het secundair onderwijs te betreden, in combinatie met de hernieuwde demografische groei binnen steden (JANSSENS, 2009; HEMMERECHTS en KAVADIAS, 2017). Tot slot suggereert kwalitatief onderzoek naar

studiekeuzeprocessen bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs dat sommige ouders, die overwegen hun kind in te schrijven in een tso(/bso)-school, ervoor opteren om hun kind naar een school buiten de binnenstad te laten gaan eerder dan te kiezen voor een school dichterbij (BOONE en VAN HOUTTE, 2010; SEGHERS, BOONE en VAN AVERMAET, 2017). Het gaat dan voornamelijk om hogeropgeleide ouders die bereid zijn om hun kind in te schrijven in een school buiten de stad om het publiek dat ze associëren met in de binnenstad gelegen tso(/bso)-scholen, te vermijden.

Het onderzoek van BOONE en VAN HOUTTE (2010), waarin schoolkeuze slechts oppervlakkig aan bod komt, ging kort in op de belangrijkste reden die ouders opgeven voor de keuze van een school. Ze maakten daarbij het rudimentaire onderscheid tussen enerzijds ouders die aangaven dat praktische overwegingen zoals afstand en bereikbaarheid doorslaggevend waren en anderzijds ouders voor wie overwegingen met betrekking tot de school zelf en de studierichting die men er kan volgen het belangrijkste motief vormden. Ouders die praktische overwegingen doorslaggevend vonden, bleken gemiddeld een lagere economische status te hebben dan ouders die overwegingen met betrekking tot school of studierichtingen lieten primeren. Gezien deze vaststelling en de vaststellingen van BALL et al. (1995) in het VK is de eerste hypothese dat:

H1: ouders die sociologisch gezien behoren tot de arbeidersklasse gemiddeld genomen minder grote afstanden zullen afleggen tot de school van hun keuze dan ouders die behoren tot de middenklasse.

Een alternatieve hypothese is dat niet de socialeklasseachtergrond van ouders bepalend is voor de afstand die ze bereid zijn af te leggen, maar wel hun etnische achtergrond. We kunnen immers verwachten dat ouders met een migratieachtergrond gemiddeld genomen minder vertrouwd zijn met het Vlaamse onderwijssysteem dan ouders zonder migratieachtergrond. Bovendien heeft het onderzoek van SEGHERS (2017) aangetoond dat ouders met een migratieachtergrond minder informatie kunnen halen uit hun netwerken met betrekking tot de overgang van basis- naar secundair onderwijs dan ouders zonder migratieachtergrond. Het onderzoek van BOONE en VAN HOUTTE (2010) had daarenboven reeds aangetoond dat ouders met een migratieachtergrond vaker enkel een beroep doen op personen in hun zeer nabije omgeving zoals vrienden en familie wanneer ze zich informeren over de overgang van basis- naar secundair onderwijs. We zouden om die reden kunnen verwachten dat ouders met een migratieachtergrond minder op de hoogte zijn van het belang van een weldoordachte schoolkeuze hetgeen zou kunnen leiden tot een voorkeur voor scholen in de nabije omgeving van hun woonplaats. De alternatieve hypothese één is daarom dat:

H1b: ouders met een migratieachtergrond gemiddeld genomen minder afstand zullen afleggen tot de school van hun keuze dan ouders zonder migratieachtergrond.

Verder verwachten we dat ouders uit hogere sociale klassen die kiezen voor een tso/bsc-school voor hun kind grotere afstanden zullen afleggen dan ouders uit lagere sociale klassen die kiezen voor een tso/bsc-school. De tweede hypothese is dat:

H2: er een interactie-effect bestaat tussen socialeklasseachtergrond van de ouders en de bovenbouw van de secundaire school.

Een alternatieve hypothese is dat niet zozeer socialeklasseachtergrond maar eerder het al dan niet hebben van een migratieachtergrond interageert met de bovenbouw van de school. Met andere woorden dat ouders met een Belgische of Noordwest-Europese achtergrond een grotere afstand zullen afleggen wanneer ze kiezen voor een tso/bsc-school dan ouders met een niet-Belgische en niet-Noordwest-Europese achtergrond.

H2b: er is een interactie-effect tussen etnische achtergrond van de leerling en de bovenbouw van de secundaire school.

IV. Methoden

IV.1. Data

De data van deze studie werden verzameld in het kader van het interuniversitair onderzoeksproject Transbaso, dat als doel had school- en studiekeuze bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs te onderzoeken in de steden Antwerpen en Gent. Het gaat om data verzameld bij de ouders van twee cohortes leerlingen 6de leerjaar basisonderwijs in 36 basisscholen, 18 in Gent en 18 in Antwerpen. De basisscholen werden geselecteerd aan de hand van een disproportioneel gestratificeerde toevalssteekproef gebaseerd op drie criteria: stad (Antwerpen/Gent), onderwijsnet (GO! en officieel gesubsidieerd onderwijs/vrij onderwijs) en percentage leerlingen met een laagopgeleide moeder (voor meer details over de steekproeftrekking, zie GOOSEN *et al.*, 2017). In totaal werden 76 scholen gecontacteerd om te komen tot de beoogde 36 projectscholen, hetgeen een positieve respons betekent van 47,37 %. De data werden verzameld aan de hand van een vragenlijst voor ouders die werd meegegeven aan de leerlingen na de leerlingenbevraging die plaatsvond in de scholen aan het eind van het 6de leerjaar basisonderwijs (cohort 1: april-mei 2015; cohort 2: april-mei 2016). We vroegen de ouders aan het begin van het schooljaar de expliciete toestemming tot deelname aan het onderzoek van hun kinderen. Ook de vragenlijst die leerlingen meekregen naar huis voor hun

ouders, werd voorafgegaan door een brief waarin opnieuw werd uitgelegd dat de data zouden worden gebruikt voor onderzoeksdoeleinden door een team van professionele onderzoekers. In totaal kregen we voor de eerste cohort 960 ingevulde vragenlijsten terug op een totaal van 1.049 leerlingen en voor de tweede cohort 1.044 op een totaal van 1.128 leerlingen, dit betekent een respons van respectievelijk 91,5 % en 92,6 %. De data van de ouders van beide cohortes leerlingen werden gepoold tot één grote dataset. Door ontbrekende waarden op meerdere variabelen vonden de uiteindelijke analyses plaats op data van 1.709 ouders.

IV.2. Variabelen

IV.2.a. Individuele kenmerken

De centrale afhankelijke variabele in onze analyses is de geografische afstand tussen het thuisadres van de leerling en de secundaire school waar zij of hij gaat studeren. We hebben deze afstand berekend in de API-interface van Google Maps aan de hand van een geautomatiseerd script in 'gmapsdistance', een package in het R-softwareprogramma (AZUERO MELO en ZARRUK, 2006; R DEVELOPMENT CORE TEAM, 2008). We maken gebruik van wandelafstanden in kilometer aangezien deze niet richtinggevoelig zijn en niet onderhevig aan verschillen in verkeersdruk. Afstanden berekend voor fiets, auto of openbaar vervoer kunnen immers sterk verschillen naargelang het tijdstip en de dag waarop je reist en zijn afhankelijk van de richting van de trip. Na het berekenen van deze afstanden hebben we de outliers waarvan de afstand meer dan anderhalve keer de interkwartielafstand groter is dan de mediaan per stad, verwijderd. Dit onderzoek focust op afstandseffecten binnen de ruime stad, leerlingen die om uitzonderlijke redenen (bv. een richting die slechts enkele scholen in het land aanbieden, of een specifieke gezinssituatie) erg grote afstanden afleggen zouden de resultaten te sterk beïnvloeden en zijn bovendien niet de focus van ons onderzoek. Tot slot hebben we de afhankelijke variabele getransformeerd door het natuurlijk logaritme te nemen van de afstanden. Deze transformatie is gebruikelijk bij rechtsscheve verdelingen, zoals een afstandsvariabele, en zorgt ervoor dat onze afhankelijke variabele de normaalverdeling benadert. De univariate verdeling van deze loggetransformeerde variabele is beschreven in tabel 1. We stellen vast dat de variabele symmetrisch verdeeld is en dat over het algemeen de afgelegde afstand iets hoger is in Gent dan in Antwerpen.

De etnische achtergrond van de leerlingen werd gemeten aan de hand van de vraag wat het geboorteland van de grootmoeder van het kind langs moederszijde was. Wanneer de grootmoeder langs moederszijde in België of een Noordwest-Europees land werd geboren, kreeg het kind waarde 0, wanneer zij in een niet-West-Europees land werd geboren, kreeg het kind waarde 1. Op basis van deze

definitie heeft een kleine 38 % van onze steekproef een niet-Belgische en niet Noordwest-Europese achtergrond (zie tabel 1).

	N	Mean or %	Median	Min.	Max.	SD
Afstand woonplaats - secundaire school (logtransformatie)	1709	7,88	7,96	2,08	11,4	0,92
Gent	720	8,17	8,21	5,39	11,4	0,81
Antwerpen	989	7,67	7,76	2,08	10,92	0,94
Etnische achtergrond						
Belgisch of Noord-West-Europees	1067	62,43 %				
niet-Belgisch en niet Noord-West-Europees	642	37,57 %				
Sociale klasse achtergrond						
arbeidsklasse/werkloos/arbeidsongeschikt/	446	26,10 %				
gepensioneerd						
lagere middenklasse	434	25,39 %				
middenklasse	445	26,04 %				
hogere middenklasse	384	22,47 %				
Stad						
Antwerpen	989	57,87 %				
Gent	720	42,13 %				
Bovenbouw						
ASO	37	29,13 %				
TSO/TSO-BSO/TSO-KSO/KSO	36	28,35 %				
multilateraal/ASO-TSO/ASO-KSO	47	37,01 %				
middenschool	7	5,51 %				
Proportie indicatorleerlingen						
1ste kwartiel	30	23,62 %				
2de kwartiel	35	27,56 %				
3de kwartiel	31	24,41 %				
4de kwartiel	31	24,41 %				

Table 1: Descriptive statistics: Number (N), Minimum (Min), Maximum (Max), Mean or percentage (%), Median and standard deviation (SD)

De socialeklasseachtergrond van een leerling werd gemeten aan de hand van de vraag wat het beroep van de ouders van de leerling was op het moment van de bevraging. Wanneer één of beide ouders werkloos waren op het moment van de bevraging, werd gevraagd het beroep te omschrijven dat zij uitoefenden voordat zij werkloos werden. De antwoorden op deze vragen werden vervolgens herleid aan de hand van het classificatieschema van ERIKSON, GOLDTHORPE en PORTOCARERO (1979). De waarden variëren van 1 tot 8 waarbij 1 staat voor ongeschoolde arbeid, 2 voor gespecialiseerde arbeid, 3 voor geschoolde arbeid, 4 voor bedienden, 5 voor zelfstandige ambachtslui en landbouwers, 6 voor lager middenkader, 7 voor hoger middenkader, 8 voor bedrijfsleiders, professionelen en vrije beroepen. Een beperkt aantal leerlingen (n= 62) bleek uit een gezin te komen waar niemand ooit gewerkt had of waar de ouders reeds lange tijd arbeidsongeschikt of gepensioneerd waren, zij kregen een waarde 0. Om de socialeklasseachtergrond van het gezin te bepalen werd vervolgens de hoogste van beide waarden gebruikt. In de analyses maken we onderscheid tussen vier categorieën: arbeidersklasse (groepeert categorieën 0 tot en met 3), lagere middenklasse (categorieën 4 en 5), middenklasse (categorie 6) en hogere middenklasse (categorie 7 en 8). In de multilevelanalyse wordt gebruikgemaakt van drie dummyvariabelen, waarbij de groep 'arbeidersklasse' de referentiecategorie is. Zoals vastgesteld kan worden in

tabel 1, is de socialeklasseachtergrond van de leerlingen in onze steekproef relatief gelijk verdeeld over de verschillende categorieën.

Als laatste individueel kenmerk nemen we tot slot de stad als controlevariabele op in analyses. Een kleine meerderheid van de leerlingen voltooide zijn/haar lager onderwijs in de stad Antwerpen (57,87 %).

IV.2.b. Schoolkenmerken

Om de bovenbouw van de (gekozen) secundaire scholen te bepalen, werd gebruikgemaakt van een lijst die ons bezorgd werd door de stafdiensten van het Departement Onderwijs en Vorming, met daarin alle secundaire scholen en hun studieaanbod. We deelden de scholen vervolgens als volgt in 4 ruime groepen in, met name een eerste groep scholen met een aso-bovenbouw (n=37), een tweede groep scholen met een tso/tso-bso/tso-kso/kso-bovenbouw (n=36), een derde groep scholen met aso-tso-bso/aso-kso-tso-bso/aso-tso/aso-kso-bovenbouw (n= 47) en tot slot een groep autonome middenscholen (n=7), dat wil zeggen, scholen zonder bovenbouw op dezelfde locatie als de eerste graad. In de multilevelanalyse maken we gebruik van 3 dummyvariabelen met scholen met aso-bovenbouw als referentiecategorie.

Om een indicator te hebben van de compositie van de schoolpopulatie van de (gekozen) secundaire scholen, werd gebruikgemaakt van het bestand van de Vlaamse Overheid waarin de relatieve aanwezigheid van leerlingen die voldoen aan de gelijke onderwijskansen-indicatoren (de zogenaamde OKI-leerlingen) per school wordt weergegeven voor het schooljaar 2015-2016. Dit cijfer varieert van 6,3 % – gekozen school met het laagste aantal indicatorleerlingen – tot 97,1 % – gekozen school met het hoogste aantal indicatorleerlingen, en dus de grootste aanwezigheid van leerlingen die verkeren in een situatie van kansarmoede. We deelden de scholen in in kwartielen. In de uiteindelijke analyses maken we gebruik van 3 dummyvariabelen met het eerste kwartiel als referentiecategorie.

IV.3. Onderzoeksopzet

Aangezien de leerlingen ingebed zijn in scholen, onze verklarende variabelen zowel op school- als op leerlingenniveau gesitueerd zijn en onze afhankelijke variabele metrisch is, is het gebruik van een multilevel lineaire regressieanalyse het meest aangewezen. Bovendien wordt het belang van de multilevelbenadering bevestigd door een chi-kwadraat-test voor het verschil in -2-loglikelihood tussen het unilevel nulmodel en het multilevel nulmodel (166,1847; $df=1$; $p \leq 0.001$). De analyses zijn uitgevoerd in R-versie 3.4.0 met package 'lme4' (BATES, MÄCHLER, BOLKER en WALKER, 2015). Er werden geen schendingen vastgesteld van de assumpties.

Voor de analyses maken we gebruik van een *stepwise selection*-model waarbij we in eerste instantie enkel onafhankelijke variabelen op het leerlingniveau opnemen. Vervolgens gaan we aan de hand van *likelihood ratio*-testen na of er sprake is van een *random slope* voor een of meerdere van deze variabelen op het eerste niveau. Enkel *random slopes* die leiden tot een significante daling in -2-loglikelihood ten opzichte van het vorige model, worden behouden in het tweede model. In een derde model voegen we vervolgens de onafhankelijke variabelen op het schoolniveau toe. Tot slot hebben we getest aan de hand van *likelihood ratio*-testen of er sprake is van een significant cross-level interactie-effect tussen de onafhankelijke variabelen op leerling- en schoolniveau. Dit bleek echter voor geen van de mogelijke combinaties het geval; uit spaarzaamheid worden deze dan ook niet gerapporteerd.

V. Resultaten

In het eerste model van onze analyses, gerapporteerd in tabel 2, testen we het effect van de individuele onafhankelijke variabelen etnische achtergrond, socialeklasseachtergrond en stad op de afhankelijke variabele afstand. De resultaten tonen aan dat leerlingen

van niet-Belgische en niet-West-Europese afkomst over het algemeen een minder grote afstand afleggen van thuis tot hun secundaire school dan leerlingen van Belgische of Noordwest-Europese achtergrond. Deze resultaten bevestigen de verwachtingen van H1b; het zijn vooral de leerlingen met een Belgische of Noordwest-Europese achtergrond die in een context van vrije schoolkeuze scholen kiezen die verder van huis liggen dan gemiddeld. Wat betreft socialeklasseachtergrond is er echter een veel minder duidelijk effect, enkel voor leerlingen afkomstig uit lage middenklassenmilieus stellen we vast dat ze geneigd zijn een iets grotere afstand af te leggen naar hun secundaire school dan de referentiecategorie van arbeidsklasse of niet-werkzaam. Aangezien we niet vaststellen dat leerlingen uit de hogere sociale klassen meer afstand afleggen dan de lagere klassen kunnen we hypothese 1 niet bevestigen. De controlevariabele voor stad, tot slot, geeft aan dat leerlingen uit Gentse basisscholen over het algemeen significant groter afstanden afleggen dan leerlingen die de basisschool doorliepen in Antwerpen.

	MODEL 1 Random intercept model		MODEL 2 Random slope model		MODEL 3 level 2 explanatory vars	
	B	p	B	p	B	p
Fixed Parts						
Intercept	7.92	<.001	7.92	<.001	8.17	<.001
Etnische achtergrond						
Belgisch of Noord-West-Europees (ref.)	-		-		-	
niet-Belgisch en niet Noord-West-Europees	-0.16	.001	-0.17	<.001	-0.15	.003
Sociale klasse achtergrond						
arbeidsklasse/werkloos/arbeidsongeschikt/gepensioneerd (ref.)	-		-		-	
lagere middenklasse	0.11	.045	0.09	.128	0.08	.158
middenklasse	0.06	.374	0.07	.411	0.05	.544
hogere middenklasse	-0.08	.275	0.02	.813	-0.02	.879
stad (gent)						
Antwerpen (ref.)	-		-		-	
Gent	0.56	<.001	0.53	<.001	0.34	.003
Bovenbouw						
ASO (ref.)						
TSO/TSO-BSO/TSO-KSO/KSO					0.64	<.001
multilateraal/ASO-TSO/ASO-KSO					0.14	.301
middenschool					0.24	.292
Proportie indicatorleerlingen						
1ste kwartiel (ref.)					-	
2de kwartiel					-0.22	.163
3de kwartiel					-0.52	.003
4de kwartiel					-0.84	<.001
Random parts						
$\hat{\sigma}^2$	0.605		0.579		0.581	
T_{00} , school	0.335		0.375		0.260	
ρ_{01}			-0.750		-0.904	
ρ_{01}	126		126		126	
N_{school}	0.357		0.393		0.309	
ICC_{school}	1709		1709		1709	
$N_{leerling}$	126		126		126	
N_{school}	4.181		4.158		4.128	
-2LogLikelihood	/		Pr<0,01		Pr<0,001	
Likelihood ratio test vs. previous model*						

Tabel 2: Multilevel regression

Bij de opbouw van het tweede model stellen we vast dat de fit van ons model (op basis van de -2-loglikelihood) significant verbetert wanneer we de slope van het effect van de socialeklasseachtergrond laten variëren tussen de scholen. De resultaten van dit model blijven hetzelfde als in model 1 wat betreft etnische achtergrond en de controlevariabele stad. Het mogelijk significant verschil (op de 0,05-grens) voor de lagere middenklasse verdwijnt, zodra we rekening houden met schoolspecifieke variatie. Dit wijst erop dat er geen eenduidige statistisch significante effecten gevonden kunnen worden tussen socialeklasseachtergrond en afstand over alle scholen heen en toont opnieuw aan dat we hypothese 1 niet kunnen bevestigen.

In het derde model voegen we de variabelen op schoolniveau toe om te testen of de bovenbouw en de proportie indicatorleerlingen een rechtstreeks effect

hebben op de afgelegde afstand. Ten eerste stellen we vast dat de effecten van etnische achtergrond en stad robuust zijn na controle voor de variabelen op schoolniveau. Ten tweede kunnen we vaststellen dat ten opzichte van de referentiecategorie van aso-scholen, leerlingen die kiezen scholen die tso/tso-bso/tso-kso/kso aanbieden significant grotere afstanden afleggen naar hun secundaire school. Tot slot stellen we vast dat, wat betreft de proportie indicatorleerlingen, de afgelegde afstand stijgt naarmate de proportie indicatorleerlingen op school daalt. Dit wijst erop dat leerlingen – of althans hun ouders – bereid zijn een grotere afstand af te leggen naar een school waar proportioneel gezien *minder* indicatorleerlingen schoollopen.

In een laatste model hebben we proberen na te gaan of de hoofdeffecten van de schoollevel variabelen interageren met de individuele variabelen. Deze zogenaamde cross-level interactie-effecten laten ons toe om hypotheses 2 en 2b te testen. Conform deze hypotheses verwachten we

* Based on a chi square test on the difference between -2 LogLikelihoods.

immers dat de effecten van bovenbouw variëren naargelang de etnische en socialeklasseachtergrond van de leerlingen. De *model-fit*-indicatoren wijzen echter uit dat geen van de mogelijke cross-level interactie-effecten een significante verbetering van het model opleveren. Bijgevolg worden hypothesen 2 en 2b dan ook niet bevestigd in onze data.

VI. Conclusie en discussie

Alhoewel er in Vlaanderen veel onderzoek wordt gedaan naar sociale ongelijkheid in het basis- en het secundair onderwijs (zie bv. GROENEZ en LAMBERTS, 2017; JACOBS *et al.*, 2009), is de relatie tussen vrije schoolkeuze en ongelijkheid tot nu toe onderbelicht in empirisch onderzoek. Het systeem van vrije schoolkeuze dat we tot op vandaag kennen in Vlaanderen is onlosmakelijk verbonden met de politieke geschiedenis van onderwijs in België. Opeenvolgende conflicten tussen confessioneel en officieel onderwijs werden onder meer beslecht door het constitutioneel vastleggen van het principe van keuzevrijheid. De vrije schoolkeuze lijkt dan ook een gegeven te zijn dat politiek door weinigen in twijfel wordt getrokken. Niettemin heeft internationaal onderzoek reeds meermaals aangetoond dat er grote prestatieverschillen bestaan tussen secundaire scholen in Vlaanderen. Deze verschillen zouden onder meer te wijten zijn aan de vrij sterke sociaal-etnische segregatie tussen scholen (JACOBS *et al.*, 2009; OECD, 2017). Mogelijk maken ouders met een hogere socio-economische status meer bewust gebruik van de vrije schoolkeuze en versterken ze op die manier de segregatie tussen scholen. Net zoals op een reguliere markt, hebben mensen met meer hulpbronnen ook op de quasimarkt van scholen meer keuzemogelijkheden.

Met dit artikel wilden we een bijdrage leveren tot het debat over sociale ongelijkheid bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs. Bestaand onderzoek hierover concentreert zich in hoofdzaak op de determinanten van studiekeuze (zie BOONE en VAN HOUTTE, 2010; 2013), waarbij het belang van schoolkeuze over het hoofd wordt gezien. Gezien de realiteit van sociaal en etnisch gesegregeerde scholen in Vlaanderen is het verhaal van sociale ongelijkheid echter pas volledig wanneer ook de effecten van vrije schoolkeuze in rekening worden gebracht.

Wij hebben daarom nagegaan of er een verband bestaat tussen de sociale en etnische achtergrond van ouders en de afstand die ze bereid zijn af te leggen tussen hun woonplaats en de secundaire school van hun keuze voor hun kind. Meer specifiek hebben we getest H1: of ouders uit arbeidersmilieus minder grote afstanden afleggen dan ouders uit middenklassenmilieus; H1b: of ouders met een migratieachtergrond minder grote afstanden afleggen dan ouders zonder migratieachtergrond; H2: of ouders uit middenklassenmilieus grotere afstanden afleggen wanneer

ze kiezen voor een niet-aso-school voor hun kind dan ouders uit arbeidersklasse milieus die voor eenzelfde type school kiezen; H2b: of ouders zonder migratieachtergrond grotere afstanden afleggen wanneer ze kiezen voor een niet-aso-school dan ouders met migratieachtergrond die kiezen voor eenzelfde type school.

Onze resultaten wijzen in eerste instantie uit dat ouders met een migratieachtergrond minder afstand afleggen tot de secundaire school van hun keuze dan ouders met een Belgische of Noordwest-Europese achtergrond. Dit effect is bovendien consistent over alle scholen heen en onafhankelijk van de bovenbouw of het percentage indicatorleerlingen van de secundaire school in kwestie. Er zijn hiervoor, volgens ons, twee mogelijke verklaringen die wij met de data waarover wij beschikken jammer genoeg niet kunnen toetsen. De eerste verklaring is wat men noemt een *deficit*-verklaring. Men zou kunnen veronderstellen dat ouders met een migratieachtergrond minder kennis hebben over zowel het aanbod aan scholen als het belang van schoolkeuze bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs. Een deel van deze groep heeft immers zelf niet schoolgelopen in het Vlaamse onderwijs en is bijgevolg wellicht minder bekend met de bestaande structuren en de reputaties van scholen. Bovendien suggereert recent onderzoek dat de netwerken van ouders met een migratieachtergrond minder toegang geven tot cruciale informatie over de overgang tussen basis- en secundair onderwijs die wel beschikbaar is voor ouders van Belgische origine (HEMMERRECHTS *et al.*, 2018; SEGHERS 2017). Mogelijk maken ze daarom minder vaak de bewuste keuze om een school verder van huis te kiezen. Een alternatieve verklaring zou echter kunnen zijn dat de keuze voor een meer nabijgelegen school net een heel bewuste keuze is. Men zou ook kunnen veronderstellen dat ouders met een migratieachtergrond net heel bewust kiezen voor scholen dicht bij huis omdat deze scholen meer ervaring hebben met leerlingen met een migratieachtergrond. Eerder diepgravend etnografisch onderzoek in meerdere secundaire scholen in Charleroi¹ heeft aangetoond dat scholen die bekend staan als eerder elitair, selectiever zijn in hun attesteringspraktijk en op die manier een bepaald publiek proberen aan te trekken (ANDRÉ, 2012). Misschien mijden ouders met een migratieachtergrond deze selectieve scholen en opteren ze bewust voor scholen in de buurt met meer ervaring met leerlingen met een migratieachtergrond. Daarnaast wijst huidig kwalitatief onderzoek in de Brusselse context op het fenomeen dat net migrantenouders belang hechten aan sociale controle voor hun kind: een school dicht bij huis vergroot de kans – althans in de opvattingen van de ouders – dat er sociale controle is op het kind

1 Ondanks het feit dat onderwijs sinds 1989 een gemeenschapsbevoegdheid is, is de vrijheid van onderwijs en de vrije schoolkeuze nog steeds een grondwettelijk verankerd recht. De processen die spelen in het onderwijs in de Franse Gemeenschap zijn om die reden naar alle waarschijnlijkheid ook van toepassing in Vlaanderen.

en verkleint derhalve de kans dat het kind aan andere verleidingen ten prooi zou vallen (HEMMERECHTS en KAVADIAS, 2017).

Onze resultaten tonen verder ook aan dat de socialeklasseachtergrond van ouders er niet toe doet. In tegenstelling tot het onderzoek van BALL *et al.* (1995) vinden wij niet dat ouders met arbeidersjobs vaker een voorkeur hebben voor scholen dicht bij huis dan ouders uit de middenklasse. Bovendien konden ook hypothesen 2 en 2b niet worden bevestigd in onze analyses. Noch voor ouders uit middenklasse milieus, noch voor ouders zonder migratieachtergrond bleek de verwachting te kloppen dat zij bereid zijn grotere afstanden af te leggen wanneer zij opteren voor een niet-aso-school, dan ouders die arbeidersjobs uitoefenen of ouders met migratieachtergrond. Onze analyses leveren dus geen bevestiging voor de hypothese van een zogenaamde witte vlucht naar verder afgelegen niet-aso-scholen. We moeten hierbij wel wijzen op het feit dat het aantal leerlingen uit hogere middenklassenmilieus en leerlingen zonder migratieachtergrond die kiezen voor een tso/bsc-school eerder aan de lage kant is, hetgeen zou kunnen verklaren waarom we geen interactie-effect vinden.

VI.1. Limitaties en suggesties voor verder onderzoek

Een belangrijke meerwaarde van dit artikel is het feit dat we beschikken over een unieke dataset die toelaat op basis van adressen de exacte afstanden tussen woonplaats en secundaire school van keuze te berekenen. Het is erg zeldzaam om over dergelijke gedetailleerde geografische informatie te beschikken. Niettemin zijn er ook een aantal mogelijke nadelen verbonden aan deze methode. Eerder onderzoek van collega's van de ULB naar schoolkeuze in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest maakte bijvoorbeeld gebruik van geografische informatie op buurtniveau (zie bv. DANHIER en DEVLEESHOUWER, 2017). Hierbij gaat men na of ouders kiezen voor een school binnen of buiten hun buurt. Enerzijds is deze informatie duidelijk minder precies dan een exacte adreslocatie en is dit erg stadspecifiek; anderzijds biedt deze variabele op buurtniveau mogelijk extra informatie. Buurten in steden zijn vaak relatief socio-economisch en etnisch homogeen. Indien ouders expliciet op zoek gaan naar een school buiten hun eigen buurt, is dit eventueel een indicatie dat ze een bepaalde socio-economische en/of etnische setting opzoeken of juist vermijden. De invloed van afstand op secundaire schoolkeuze is dus mogelijk geen lineair gegeven, maar volgt misschien een trapsgewijs patroon bij het overschrijden van buurtgrenzen. Toekomstig onderzoek zou beide zaken naast elkaar kunnen afwegen en onderzoeken of dit relevant is binnen de Vlaamse context, of meer specifiek in Gent en Antwerpen.

Bovendien zijn de afstanden die we berekend hebben tussen woonplaats en secundaire school wandelafstanden.

Het voordeel hiervan is dat deze ongevoelig zijn voor de richting en voor het tijdstip waarop men zich verplaatst. Voor andere afstandsberoeeningen, bijvoorbeeld de fiets, de auto of het openbaar vervoer geldt dit niet. Aangezien we niet beschikken over informatie over vervoersmiddelen, hebben we dit niet in rekening kunnen brengen in onze analyses. Het is echter mogelijk dat het type vervoersmiddel samenhangt met een van de onafhankelijke variabelen, in het bijzonder socialeklasse- en/of etnische achtergrond. In dit geval hebben we mogelijk een te ruwe afstandsmaat gehanteerd in onze analyses, waardoor we minder uitgesproken effecten hebben bekomen. Ook dit is een punt waarmee toekomstig onderzoek en dataverzamelingen rekening kunnen houden.

Onze belangrijkste aanbeveling, en ook onze eigen intentie voor toekomstig onderzoek, is echter het aanvullen van onze analyses met kwalitatief onderzoeksmateriaal. We beschouwen onze resultaten als een relevante en unieke eerste analyse van de link tussen geografische afstand en secundaire schoolkeuze. Onderzoek heeft echter reeds vaak aangetoond dat geografische afstand slechts één facet is van schoolkeuze; de betekenis die ouders geven aan een plaats, is minstens van even groot belang om te begrijpen welke school ouders uiteindelijk kiezen (zie bv. BELL, 2007; GABAY-EGOZI, 2016). Zoals steeds, is het moeilijk om via kwantitatief surveyonderzoek meer te weten te komen over de exacte intenties en redeneringen achter een bepaalde keuze. In het kader van hetzelfde onderzoeksproject hebben we daarom reeds via diepte-interviews meer informatie verzameld over keuzestrategieën bij ouders. In toekomstige analyses gaan we deze gebruiken om de kwantitatieve onderzoeksresultaten meer te duiden en te verklaren. Een *mixed-method*-onderzoek zal ongetwijfeld een meerwaarde opleveren voor de bestaande onderzoeksvragen.

Wat kan dit onderzoek ons leren voor het Vlaamse onderwijsbeleid? Vrije schoolkeuze staat in Vlaanderen slechts zelden ter discussie. Wanneer deze kwestie toch aan bod komt in het publiek debat, wordt dit doorgaans positief benaderd. De vrijheid van onderwijs zou scholen in staat stellen een eigen pedagogisch project te ontwikkelen en vrije schoolkeuze zou ouders de mogelijkheid geven een school te kiezen die past bij de noden van hun kind. De resultaten van ons onderzoek kunnen echter worden geïnterpreteerd als een indicatie van het feit dat vrije schoolkeuze mogelijk andere effecten heeft dan men verwacht. Net als elke markt zorgt ook een quasimarkt voor een groep die minder goed wordt "bediend". Ouders van niet-Noordwest-Europese achtergrond lijken minder gebruik te maken van vrije keuze dan ouders van Belgische of Noordwest-Europese achtergrond. Onder druk van het dreigend capaciteitstekort werkt Brussel al met een centraal aanmeldingsregister (CAR) voor het eerste jaar van het secundair voor een beperkt aantal scholen en hebben de LOP's (Lokaal Overleg Platform) van de steden Antwerpen en Gent recent beslist om vanaf volgend schooljaar (2018-

2019) te werken met een dergelijke CAR. In Gent zijn alle scholen in het systeem gestapt; in Antwerpen daarentegen heeft iets minder dan een derde van de scholen beslist niet in dit systeem in te stappen. De resultaten van dit onderzoek kunnen beleidsmakers misschien inspireren om – los van (tijdelijke) capaciteitsproblemen – de gevolgen van het systeem van vrije schoolkeuze duidelijker onder ogen te zien.

VII. Bibliografie

ANDRÉ, G. (2012), *L'orientation scolaire. Héritages sociaux et jugements professoraux*, Parijs, Presses Universitaires de France.

AZUERO MELO, R. en ZARRUK, D. (2006), *gmapsdistance: Distance and Travel Time Between Two Points from Google Maps*, R package version 3.1. Retrieved from <https://github.com/rodazuero/gmapsdistance>.

BALL, S.J., BOWE, R. en GEWIRTZ, S. (1995), "Circuits of schooling: a sociological exploration of parental choice of school in social class contexts", *The Sociological Review*, 43 (1), 52-78.

BALL, S.J., BOWE, R. en GEWIRTZ, S. (1996), "School choice, social class and distinction: the realization of social advantage in education", *Journal of Education Policy*, 11 (1), 89-112.

BATES, D., MÄCHLER, M., BOLKER, B. en WALKER, S. (2015), "Fitting Linear Mixed-Effects Models Using lme4", *Journal of Statistical Software*, 67(1), <https://doi.org/10.18637/jss.v067.i01>.

BELL, C.A. (2007), "Space and place: urban parents' geographical preferences for schools", *The Urban Review*, 39 (4), 375-404.

BOONE, S. en VAN HOUTTE, M. (2010), *Sociale ongelijkheid bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs* in opdracht van het Departement Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap, Gent, Universiteit Gent.

BOONE, S. en VAN HOUTTE, M. (2013), "In search of the mechanisms conducive to class differentials in educational choice: A mixed method research", *The Sociological Review*, 61 (3), 549-572.

CRETEN, H., DOUTERLUNGNE, M., VERHAEGHE, J.-P. en DEVOS, H. (2000), *Voor elk wat wijs: schoolkeuze in het basis- en secundair onderwijs*, Leuven, Hoger Instituut voor de Arbeid.

DANHIER, J. en DEVLEESHOUWER, P. (2017), "School choice and local embeddedness in Brussels: the neighbourhood

effect assessed through administrative files", *Belgeo* [En ligne], 2-3 | 2017, mis en ligne le 31 décembre 2016, consulté le 23 janvier 2018, <http://journals.openedition.org/belgeo/18999>; DOI: 10.4000/belgeo.18999.

ELCHARDUS, M., FRANCK, E., GROOF, S. en KAVADIAS, D. (2013), "The Acceptance of the Multicultural Society Among Young People. A Comparative Analysis of the Effect of Market-Driven Versus Publicly Regulated Educational Systems", *European Sociological Review*, 29(4), 767-779, <https://doi.org/10.1093/esr/jcs056>.

ERIKSON, R., GOLDTHORPE, J. en PORTOCARERO, L. (1979), "Intergenerational class mobility in three West European countries: England, France and Sweden", *British Journal of Sociology*, 30, 415-441.

GABAY-EGOZI, L. (2016), "School choice in a highly stratified geography: class, geography, otherness and moral boundaries", *Journal of Education Policy*, 31 (1), 1-27.

GOOSEN, K., BOONE, S., DEHERTOGH, B., KAVADIAS, D., MAHIEU, P., VAN AVERMAET, P., VANHOOF, J., VAN HOUTTE, M. en VAN KERCKHOVE, C. (2017), *Is dat iets voor mij, juf? Leerlingen versterken in het keuzeproses van basis naar secundair*, Leuven, LannooCampus.

GROENEZ, S. en LAMBERTS, M. (2017), *Diversiteitsbarometer Onderwijs – Vlaamse Gemeenschap. Technisch rapport post3*, Leuven, HIVA.

HEMMERECHECHTS, K. en KAVADIAS, D. (2017), *Schoolcapaciteit in Brussel. Visies van stakeholders uit het Nederlandstalig Brussels onderwijs*, Onderzoeksverslag in opdracht van ADT-ATO, BRIO, Brussel, 4/12/2017, publiek beschikbaar vanaf 5 mei 2018.

HEMMERECHECHTS, K., ECHEVERRIA VICENTE, N. J., AGIRDAG, O. en KAVADIAS, D. (2018), "Social Capital and Mathematics Achievement of Fourth and Fifth Grade Children in Segregated Primary Schools", *Journal of Education for Students Placed at Risk (JESPAR)*, 1-21, <https://doi.org/10.1080/10824669.2018.1428101>.

JACOBS, D., REA, A., TENY, C., CALLIER, L. en LOTHAIRE, S. (2009), *De sociale lift blijft steken: de prestaties van allochtone leerlingen in de Vlaamse Gemeenschap en de Franse Gemeenschap*, Brussel, Koning Boudewijnstichting.

JANSSENS, R., *Onderzoek naar de capaciteit van het Nederlandstalig basisonderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Onderzoeksverslag van onderzoek opdracht van de Vlaamse Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 10/02/2009, opgevraagd op www.briobrusseel.be/assets/onderzoeksprojecten/indrapportcapaciteitbo.pdf (08/02/2018).

OECD (2017), *School choice and school vouchers: An OECD perspective*, Parijs, OECD Publishing.

R DEVELOPMENT CORE TEAM (2008), *R: A Language and environment for statistical computing*, retrieved from www.R-project.org.

REAY, D. en LUCEY, H. (2003), "The limits of 'choice': children and inner-city schooling", *Sociology*, 37, 121-142.

RUTTEN, A. (2017, 27 februari), "Gedaan met kamperen voor schoolpoort: in deze scholen moet je telefonisch inschrijven", *Het Nieuwsblad*, opgevraagd op www.nieuwsblad.be.

SEGHERS, M. (2017), "Ouders zoeken houvast. Hoe ouders het keuzeproces aanpakken" in K. GOOSEN *et al.* (eds.), *Is dat iets voor mij juf? Leerlingen versterken in het keuzeproces van basis naar secundair* (p. 71-101), Leuven, LannooCampus.

SEGHERS, M., BOONE, S. en VAN AVERMAET, P. (2017), *Parental profiles in educational decision-making: a mixed-method study into processes of educational decision-making*, Paper gepresenteerd op de European Conference on Educational Research (ECER), Kopenhagen, Denemarken.

VAN PETEGEM, P. en IMBRECHT, I. (2012), *Wegwijs in het Vlaamse onderwijs. Onderwijsorganisatie en -beleid in kaart gebracht*, Mechelen, Plantyn.

